

	IZBOR
VIJESTI	NAJNOVI
POLITIK	MOJE
KOLUMN	C/B
	BOJA
DRUŠTV	Ž ŽK
KULTUR	Ž/Ž
KRONIK	_____

KOLUMNNE

- Bilo jednom u Frankfurtu*
- Bojan Bujić*
- Dividende et impera*
- Rođena za film*
- Trocki i Losey*
- Via Korčula*
- Pamtiš li Tita?*
- Kad je Srbija zanemela*
- Učimo srpski: adinaton*
- Rolex AP*

KULTURA | 04/09/2024 |
PIŠE Boris Postnikov |

Vizualni kič i tekstpokalipsa

Inicijalno oduševljenje umjetnom
inteligencijom nigdje ne kopni tako
brzo kao u domeni kreativnosti.
Prije manje od dvije godine,

VEZANI ČLANCI*Deepfake izbori**Lutke i mamuti**Nove vijesti iz muzičke povijesti**Mladi, ludi i raštimani**Melem za STEM**ŽELIMIR PERIŠ: Svatko od nas je dužan minimum angažiranosti**MIROSLAV KIRIN: Ključno pitanje poezije je stalna redefinicija slobode**Umjetna neinteligencija**Svi marš na slem!**Поезија и школарци*

najoptimističniji među nama mislili su da je pitanje dana kada će UI početi izbacivati vrhunske romane, muziku i filmove. Čudno je sjetiti se toga danas, dok skrolamo kroz naplavine generičkih ilustracija i beskrajne nanose bezličnih tekstova

(FOTO Ilustracija: Ivica Družak/FINALIZACIJA)

U jesen 2013. godine dvojica oksfordskih naučnika, ekonomist CARL BENEDIKT FREY i profesor strojnog učenja MICHAEL A. OSBORNE, objavili su utjecajan i naširoko citiran rad

"Budućnost zaposlenja", izračunavši da razvoj umjetne inteligencije i automatizacija ugrožavaju čak 47 posto ljudskih poslova. Na vrh liste zanimanja koja će ostati otporna na invaziju kompjuterskih programa uvrstili su kreativne profesije: za razliku od radnika s repetitivnim zadacima, ilustratori, kompozitori, pisci, dizajneri i ostali – tvrdili su Frey i Osborne – nisu se imali čega bojati. Pretpostavka da strojevi mogu preuzeti jednostavnije poslove, ali ne i parirati ljudskoj kreativnosti nije naravno bila ni nova ni samo njihova, iako je prošlost nudila i drukčije pouke: kao što je netko duhovito primijetio, znatno ranije smo proizveli program koji će pobijediti svjetskog prvaka u šahu nego automatski usisavač koji neće zapeti ispod kauča. Odnosno, riječima kognitivnog psihologa i psiholingvista STEVENA PINKERA, čija su popularno-znanstvena djela prevedena i kod nas: glavna lekcija dosadašnjeg razvoja umjetne inteligencije jest da su "teški problemi zapravo laki, a laki problemi su teški".

I zaista: kada je prije nepune dvije godine odjeknuo najnoviji i dosad najsnažniji *boom* umjetne inteligencije, ispostavilo se da su Frey i Osborne – skupa s čitavim odredima znanstvenika, priučenih futurologa i *opinion-makers* – spektakularno promašili. Baš su ilustratori i kompozitori, pisci i dizajneri danas među prvima kojima posao otimaju

programi sposobni stvarati slike i tekstove neusporedivo brže, jednostavnije i jeftinije. U prošlom nastavku ovog serijala, koji je napisan pomoću jednog od zastarjelih modela ljudske inteligencije, spomenuli smo upozorenje kritičara BENA DAVISA da fokus na "sudbinu umjetnosti" u eri umjetne inteligencije služi, među ostalim, tome da se pozornost ukloni s onoga što UI čini okolišu ili ekonomiji, što je sasvim u skladu s poslovnim interesima *big techa*. Hajde da sada Davisov stav nadopunimo: čini se da današnja opsesija sudbinom umjetnosti ipak nije isključivo stvar korporativne manipulacije, nego i iskrene, sasvim razumljive fascinacije novootkrivenom sposobnošću strojeva da tako uvjerljivo, tako zavodljivo i tako *ljudski* pišu, slikaju, dizajniraju.

Upravo zato, valjda, inicijalno oduševljenje umjetnom inteligencijom nigdje ne kopni tako brzo kao u domeni kreativnosti. Prije manje od dvije godine, najoptimističniji među nama mislili su da je pitanje dana kada će UI početi izbacivati vrhunske romane, muziku i filmove. Čudno je sjetiti se toga danas, dok skrolamo kroz naplavine generičkih ilustracija i beskrajne nanose tekstova nepoznatih autora, za koje je teško reći što bi bila gora opcija: da su ih napisali programi koji pišu kao ljudi ili da su ih napisali ljudi koji pišu kao programi. Autorica

*Poseban su problem
svojevrсни
poluplagijati koji
formalno ne krše
autorska prava: tu
knjige sažete i
"prepričane" pomoću
umjetne inteligencije*

uz cijenu nižu od originala

magazina Atlantic CAROLINE MIMBS NYCE nedavno je tako opisala lako prepoznatljivu, predvidljivu i zamornu estetiku umjetno generiranih slika koja ih sve, usprkos žestokoj konkurenciji *startupova* i tehnodivova, čini na neki način sličnima: "Boje su jarke i zasićene, ljudi su prelijepi, a osvjetljenje je dramatično. Mnogo toga izgleda zamagljeno ili kao da je retuširano, pažljivo polirano poput glazure na svadbenoj torti. Ponekad vizuali izgledaju pretjerano. (I da, često se pojavljuju greške, poput viška prstiju na rukama.)"

Date li kompjuterskom programu preciznije instrukcije, sve se ovo naravno može izmijeniti, ali teško je poreći da opis odlično pogađa difoltnu vizualnu onlajn monotoniju, dok u istom magazinu sveučilišni profesor književnosti MATTHEW KIRSCHENBAUM skicira sličan scenarij u domeni pisanja: "Sada je lako zamisliti situaciju u kojoj bi strojevi mogli poticati druge strojeve da beskonačno generiraju tekstove, preplavljujući internet sintetičkim sadržajem bez ljudske svrhe ili namjere: nešto kao siva masa, ali u obliku pisanih riječi." Skovao je i zgodan naziv za masu pisanog sivila: "Možda ćemo se uskoro suočiti s *tekstpokalipsom*, u kojoj će strojno generirani tekst postati norma, a tekstovi koje pišu ljudi iznimka." Amazon je tako već sada preplavljen naslovima koje su napisali

generatori teksta, uključujući i knjige o tome kako napisati knjige koristeći generatore teksta koje su – nadam se da me pratite – također napisali generatori teksta, a poseban su problem svojevrсни poluplagijati koji formalno ne krše autorska prava: tuđe knjige sažete i "prepričane" pomoću umjetne inteligencije, uz cijenu nižu od originala. Postoje, naravno, i drukčiji primjeri.

Velika vijest bila je pobjeda berlinskog fotografa BORISA ELDAĞSENA na Sonyjevom međunarodnom natječaju, na koji je prijavio fotografiju generiranu u programu DALL-E 2, odbivši zatim nagradu jer je akciju zamislio kao neku vrstu umjetničkog eksperimenta. JASON M. ALLEN, s druge strane, svoju nagradu na Colorado State Faireu odnio je kući, premda su mu američki sudovi kasnije uskratili autorska prava na fotografiju kreiranu u programu Midjourney. Nagradu žirija u Cannesu dobio je GLENN MARSHALL za kratki animirani film "Vrana", uglednu japansku književnu nagradu Akutagawa autorica RIE KUDAN za "Tokijsku kulu simpatije", ali sve su to i dalje iznimke u nepreglednoj bujici bezličnih djela: još uvijek ne postoji pjesma, roman ni slika stvorena pomoću UI-programa koju bi kritika ili publika proglasili umjetničkim radom vrijednim duljeg pamćenja.

Ne čude zato reakcije umjetnika na fonu humanističkog patosa. Ovo je "travestija", ovo je "gore od burleske" jer roboti, za razliku od ljudi, ne mogu patiti, a velika se umjetnost rađa iz patnje, komentirao je NICK CAVE nakon što su mu pustili pjesmu koju je program komponirao oponašajući njegovu autorsku poetiku. Isti stav na suprotan način plasira AI WEIWEI onda kada kaže da umjetnost koju UI može oponašati ionako nije zaslužila da postoji. S jedne strane dakle fascinacija, s druge indignacija: tako smo valjda završili u paradoksu koji su već mnogi primijetili, a kaže nam da ono što stvara umjetna inteligencija nije "prava" umjetnost, ali će na neki način umjetnost zamijeniti.

S jedne strane dakle fascinacija, s druge indignacija: tako smo valjda završili u paradoksu koji su već mnogi primijetili, a kaže nam da ono što stvara umjetna inteligencija nije "prava" umjetnost, ali

Izlaz iz paradoksa krije se negdje između tih krajnosti. "Iz perspektive umjetnosti, umjetna inteligencija je krajnje dosadno pitanje", reći će profesorica povijesti umjetnosti AMANDA WASIELEWSKI sa Sveučilišta u Uppsali: umjetna inteligencija neće zbrisati umjetnost kakvu znamo baš kao što ni fotografija nije istisnula slikarstvo, radio nije rasturio muziku ni filmska kamera ukinula kazalište, iako su svi ti tehnološki izumi bili dočekivani s podjednakim oduševljenjem i podjednakom zebnjom kao danas UI. Naš Ben Davis predviđa kojim bi se smjerovima umjetnost mogla razvijati u eri novih informatičkih alatki pa već u

će na neki način umjetnost zamijeniti

startu upozorava: "Glavna poanta je da se 'umjetnost' definira društveno, a ne formalno." Evo što to znači: "Ono što se lako može postići tehnologijom nije ono što će biti prepoznato kao 'umjetnost', jer je umjetnost po definiciji izniman slučaj nečega, a ne pravilo." I dalje: "Posljedica ovoga je da, ako želite predvidjeti budućnost 'umjetnosti' u sjeni generativne umjetne inteligencije, ne biste se trebali fokusirati na ono što tehnologija olakšava. Trebali biste se fokusirati na ono što ona ne čini ili što ostaje teško ostvarivo, jer će se u tom smjeru razvijati naše shvaćanje 'umjetnosti'." Zato, prognozira Davis, u nekim budućim umjetničkim djelima čeka nas mnogo više pozornosti usmjerene prema detaljima, istraživanje ekstremnih tema nasuprot ukalkulirane amoralnosti i "političke korektnosti" strojeva, nove tehnike *live* remiksiranja golemih arhiva podataka u različitim medijima...

Ono čemu sada svjedočimo pionirski su dani "kreativne", generativne umjetne inteligencije i trebat će proći još vremena da se tehnologija razvije, a umjetnici nauče kako je sve mogu koristiti: baš kao što je, recimo, moralo proći neko vrijeme od one pariške premijere braće Lumière dok režiseri nisu prestali snimati uglavnom statične kadrove pokreta, shvativši kako se pokrenuti može i sama kamera. Umjetna inteligencija zato neće "ugasiti" ljudsku

umjetnost, ali će je dijelom redefinirati; ona umjetnicima ne mora biti konkurencija niti je samo njihova nedorasla kopija, nego alat čijim mogućnostima tek treba ovladati. Toga su, uostalom, već sada svjesni brojni autori. STEPHEN MARCHE, koji je u suradnji s UI-programom napisao roman "Smrt autora", govoreći o svom iskustvu objašnjava kako vam je za korištenje kompjuterskog programa potrebno što bogatije poznavanje književnog kanona i tradicije jer tek ono omogućuje jasne i precizne instrukcije: stvaralac dobre umjetno-inteligentne umjetnosti, predviđa Marche, bit će za razliku od staromodnog književnika neka vrsta "literarnog kustosa" kroz arhivu poetika i stilova. Kod nas, o mogućnostima koje otvaraju generatori teksta sjajno je i korisno, na temelju vlastitog iskustva vođenja književnih radionica, pisao naš najbolji programer među piscima i najbolji pisac među programerima ŽELIMIR PERIŠ u dva nastavka teksta "Portret UIumjetnika u mladosti" i ovdje.

A dok čekamo da autorice i autori otkriju što se sve može uz pomoć UI-a, ostaje nam digitalna poplava generičkih slika, pjesama i tekstova. Pogrešno bi, međutim, bilo za nju okriviti isključivo strojeve koji ne mogu patiti niti mogu doseći puninu ljudske kreativnosti. Sasvim suprotno: krivi smo, dobrim dijelom, mi. Programi umjetne inteligencije,

naime, upijaju informacije u bespućima interneta, učeći se i hraneći isključivo onim što tamo nalaze: ako su slike koje zatim izbacuju kolorirane napadnim bojama, ako su kičasto dramatične, pretjerano polirane i bizarno opsjednute prelijepim ljudima, onda je to – krajnje pojednostavljeno rečeno – zato što mahom takve slike nalaze na mreži svih mreža, istražujući sve ono što su od adventa interneta ljudi ondje objavljivali. Banalna estetika generiranih slika – pa onda i muzike, tekstova i drugih umjetničkih formi – nešto je poput karikaturalnog, ali zato ne manje preciznog autoportreta interneta: nešto poput iskrivljenog zrcala koje nam umjetna inteligencija stavlja pred lice, pokazujući nam kolektivnu onlajn povijest u formi nenamjerne karikature. Što nije loš podsjetnik na to da umjetnost ne čine samo vrhunska, priznata i cijenjena djela, nego i sve ono što, kako bi rekao Weiwei, nije zaslužilo da postoji.

Netko je ipak, mimo weiweijevskog prezira, svu tu jeftinu, prolaznu ili naprosto prosječnu umjetnost stvarao, a sada bi mogao ostati bez posla. Upravo o tome je riječ: *boom* umjetne inteligencije ne donosi okršaj ljudske i strojne kreativnosti, nego IT-investitora i brojnih kreativaca, odnosno novu rundu sukoba kapitala i rada. A pored nje i borbe različitih frakcija kapitala, poput one između "tradicionalnih" muzičkih i filmskih produkcijskih kuća i *big techa*

koji provaljuje na njihov teren. Kada Ben Davis upozorava da pretjerani interes za sudbinu umjetnosti u eri umjetne inteligencije prikriva zanimanje za potencijalno opasnije ekonomske scenarije, drugim riječima, onda ne treba zaboraviti da su baš potencijalno opasniji ekonomski scenariji ti koji će uvelike pisati sudbinu umjetnosti. Ali to je već tema za drugu priliku: konkretnije, za idući nastavak ove serije.

(Nastavlja se)

**Tekst je napisan uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije u sklopu Programa ugovaranja novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.*

Treći tekst o umjetnoj inteligenciji i umjetničkoj egzistenciji možete pročitati na ovom linku.

Potražite Novosti od petka na kioscima.
Informacije o pretplati pronađite ovdje.

KULTURA